

ЄС також співпрацює з міжнародними організаціями з метою підготовки рекомендацій щодо протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму.

Окремі угоди укладають створені в межах ЄС агенції. Зокрема, у 2007 році Фронтекс уклав робочі угоди з прикордонними службами України та деяких інших країн. Вони передбачають обмін інформацією, створення освітніх програм, проведення спільних операцій тощо [2, с. 11].

Отже, започаткована Маастрихтським договором про Європейський Союз співпраця держав-членів у сфері юстиції і внутрішніх справ була поширена й на формування ПСБЮ, який має виконувати цілу низку пріоритетних завдань діяльності об'єднання, спрямованих на створення безпечних умов для проживання громадян ЄС, контроль імміграції, гармонізацію цивільного і кримінального законодавства та співпрацю в цій сфері з міжнародними організаціями і третіми країнами (включно з Україною).

ПСБЮ поступово стає ще одним інструментом впливу права ЄС на правопорядки третіх країн, які межують з організацією. Україна має спільний з об'єднанням кордон, а тому залучення її до ПСБЮ відкриває додаткові можливості інтеграції країни до лав Європейського Союзу.

<http://eur-lex.europa.eu/JOhtml.do?uri=OJ:C:2008:115:SO M:EN:HTML>

4. Official Journal of the European Union. – 2007 L 188/17. – [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/JOhtml.do?uri=OJ:L:2007:204:SO M:en:HTML>

5. Official Journal of the European Union. – 2002 L 63/1. – [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/JOYear.do?year=2002>

6. Official Journal of the European Union. – 1995 C 316/1. – [Електронний ресурс]. – <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/lds elect/ldeucom/62/6211.htm>

7. Official Journal of the European Union. – 2007 L 332/46. – [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/JOhtml.do?uri=OJ:L:2007:332:SOM:en:HTML>

8. Official Journal of the European Union. – 2001 C 332/2. – [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/JOmonth.do?year=2001&month=11>

9. Official Journal of the European Union. – 2000 L 317/3. – [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/JOmonth.do?year=2000&month=12>

10. Opinion I/2003 of 7 Feb. 2006 on Lugano Convention. [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62003V0001:EN:HTML>

11. Regulation 980/2005/EC. – Official Journal of the European Union. – 2005 L 1609/1. [Електронний ресурс]. – http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/june/tradoc_123910.pdf

20

Джерела

1. Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу: Підручник. – К., 2011. – 213 с.

2. Cremona M. EU External Action in the JHA Domain: A Legal Perspective. EUI WP Law 2008/24. – 31 p.

3. Official Journal of the European Union. – 2008 C 115/01. – [Електронний ресурс]. –

Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у Європі

Ольга ОШИТКО,
студентка IV курсу
Інституту міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Однією з ознак сучасного світового соціального прогресу є зростання значущості інформації в суспільних відносинах, перехід від індустріального до інформаційного суспільства, від енергетичних технологій до інформаційних. Обіг інформації в суспільстві свідчить про появу нового виду суспільних відносин – інформаційних. Проблема правового регулювання сфери інформації та комунікації в Європі не раз ставала предметом дискусій як науковців, законотворців, політиків, так і споживачів інформації. Тому сьогодні особливо актуальним є вдосконалення європейського законодавства в галузі інформаційних відносин.

Європейське інформаційне законодавство складають спеціальні принципи та норми, які регулюють права та обов'язки суб'єктів процесу міжнародного обміну інформацією, інформаційними продуктами та послугами.

Інформаційний обмін регулюється відповідно до основних принципів міжнародного права: суверенної рівності; невтручання у внутрішні справи держав, заборони застосування сили або загрози силою; дотримання міжнародних зобов'язань, мирного врегулювання

міжнародних спорів; непорушності кордонів; загальної поваги до прав людини; співробітництва; виконання міжнародних зобов'язань. Ця сфера регламентується також низкою спеціальних галузевих принципів – правом держав на здійснення чи санкціонування здійснення транскордонного телерадіомовлення; зобов'язанням держав запобігати та припиняти поширення ідей, заборонених міжнародним співтовариством; зобов'язанням держав забезпечити вільний доступ до джерел інформації; правом держав на протидію поширенню на свій

території ідей, які загрожують національній безпеці, громадському порядку, моральному здоров'ю населення, правом держав розвивати інформаційну інфраструктуру задля досягнення своїх політичних, економічних і культурних цілей; зобов'язанням держав запобігати та припиняти неправомірне використання національних інформаційних ресурсів, масивів інформації для ворожої пропаганди та втручання у внутрішні справи інших держав тощо [5].

Правове регулювання інформаційних відносин у Європі дає змогу виокремити їхні особливості та специфіку:

- у системі інформаційного права функціонують нові терміни та поняття (інформація, інформаційні ресурси, бази даних, офіційне юридичне повідомлення, інформаційна безпека, електронний підпис, інформаційна інтелектуальна власність, домен тощо), які відображають трансформацію права в умовах становлення інформаційного суспільства;

- інформація має унікальні якості, невичерпність ресурсів є складовою суспільних відносин, зумовлює право власності на інформацію – державне, корпоративне, індивідуальне;

- інформаційно-правова діяльність країн, юридичних і фізичних осіб здійснюється виключно в інтересах держави й особи з перевагою інтересів держави;

- використання масивів даних чи інші види інформаційної діяльності реалізуються через юридичних і фізичних осіб, які несуть відповідальність за правопорушення відповідно до конституційного, інформаційного, цивільного, адміністративного та кримінального законодавства;

- правове регулювання інформаційних відносин у суспільстві має поширюватися й на сферу доступу до кіберпростору через мережу Інтернет, впровадження мультимедійних технологій, бездротового зв'язку для поширення інформації [3].

Принципи та норми європейського інформаційного права ієрархічно, системно та структурно взаємопов'язані, утворюють інститути міжнародного інформаційного права, визначають цілісність механізму правового регулювання інформаційних відносин між суб'єктами права. Інститути європейського інформаційного права є відносно постійною групою юридичних норм, які регулюють певні види міжнародного обміну інформаційними продуктами та послугами. Зокрема, вирізняють такі інститути інформаційного права: права людини у сфері інформації та комунікації, право державної таємниці, право програмних продуктів, право купівлі та продажу інформаційних продуктів і послуг, право засобів масової інформації, телекомунікацій і зв'язку, право використання штучних космічних об'єктів, право інформаційної інтелектуальної власності, право інформаційної безпеки тощо [4].

Європейське інформаційне право як комплексна галузь містить загальну й особливу частини. До першої належать норми та принципи, які регулюють загальні положення, форми й методи інформаційної діяльності держав, міжнародних організацій, неурядових інституцій, інших суб'єктів міжнародного права. До другої – конкретні інститути та норми європейського інформаційного права, зв'язок між якими має об'єктивний характер. Це – право масової комунікації, телекомунікацій та зв'язку, кіберпростору та глобальної мережі Інтернет, інформаційної інтелектуальної власності та право інформаційної безпеки [1].

Джерелами європейського інформаційного права є: 1) міжнародні угоди регіонального характеру, зокрема конвенції РЄ та ЄС, рекомендації, резолюції, директиви, регламенти, рішення, хартії, статути, програми, правила процедури тощо; 2) внутрішнє законодавство країн Європи; 3) судова та арбітражна практика, зокрема, прецедентні рішення Європейського суду з прав люди-

ни, Європейського суду ЄС, Арбітражного суду, рішення національних судів європейських країн; 4) міжнародні звичаї, тобто принципи і норми, яких дотримуються в односторонньому порядку суб'єкти європейського права і які стосуються регламентації професійної діяльності у сфері інформації та комунікації [2].

Міжнародні угоди, що є основним джерелом європейського інформаційного права, зокрема Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, Європейська культурна конвенція, Європейська угода про обмін інформацією наукового, освітнього та культурного характеру та інші, регулюють змістові, технічні та професійні аспекти міжнародного обміну інформацією в Європі.

Змістовий аспект регулювання стосується впливу та формування світової і національної громадської думки, а також є невід'ємною складовою зовнішньої і внутрішньої політики держав як суб'єктів міжнародного права. Змістові норми проголошують право та свободу кожного на пошук, отримання та поширення інформації та ідеї будь-якими засобами незалежно від державних кордонів. Ще однією важливою правовою нормою є обмеження основних інформаційних прав і свобод з метою забезпечення правомірних вимог моралі, громадського порядку, пропаганди ідей, національної безпеки тощо [4].

Технічні аспекти регулювання обміну інформацією стосуються організації транскордонних інформаційних потоків у Європі, встановлення європейських тарифів і стандартів на передачу інформаційних продуктів та послуг через кордони держав, поширення нових технологій та їх ефективної експлуатації, розподілу і використання радіочастот та геостаціонарних орбіт у рамках співробітництва в ЄВТЕЛСАТ, штучних космічних об'єктів. Зокрема, Угода про міжнародний обмін візуальними та звуковими матеріалами освітнього, наукового та культурного характеру, Конвенція про міжнародний обмін офіційними виданнями та урядовими документами, Принципи використання державами штучних супутників Землі для міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення, Конвенція про Європейську організацію супутникового зв'язку, Меморандум Європейської асоціації кабельного зв'язку «Інформаційне суспільство – розвиток телекомунікацій» тощо. Зазначені документи регулюють міжнародний обмін інформацією освітнього, наукового та культурного характеру. Вони передбачають пільги на ввезення таких матеріалів, а також звільнення від митних формальностей та зборів.

Поява нових технологій спричинила проблему щодо врегулювання використання радіочастот для забезпечення міжнародної стандартизації електрозв'язку. Розподіл радіочастот здійснюється Міжнародним союзом електрозв'язку та контролюється ЄВТЕЛСАТ за допомогою статутних, нормативних, технічних документів і стандартів. Так, у Рішенні Європейського парламенту та Ради ЄС про правові рамки для радіоспектральної політики зазначається, що технічні імплементаційні заходи мають стосуватися доступності та раціональності використання спектра радіочастот з метою гармонізації поширення інформації поза межами кордонів Спільноти. Мета радіоспектральної політики полягає у стратегічному плануванні використання спектра радіочастот з огляду на економічні інтереси, інтереси безпеки, інтереси охорони здоров'я, державні інтереси, свободу вираження поглядів, культурні, наукові, соціальні та технічні аспекти інформаційної політики, а також інтереси груп користувачів спектра радіочастот задля запобігання перешкодам [1].

Професійні аспекти правового регулювання стосуються правового забезпечення діяльності у сфері інформації і комунікації, зокрема професійної діяльності журналістів. Такі документи, як Резолюція 1003

про етику журналістики, Резолюція № 2 «Свободи журналістів і права людини», Рекомендація № R(96) 4 «Про захист журналістів за умов конфліктів і тиску» підкреслюють важливість професійної діяльності ЗМІ в сучасних умовах європейської інтеграції. Рада Європи в Резолюції № 2 «Свободи журналістів і права людини» підтвердила принципи захисту журналістів в умовах демократичного суспільства. У принципах журналістської етики йдеться про зміцнення вільної, незалежної, плюралістичної та відповідальної журналістики, про вільний доступ до професії та професійної діяльності, невтручання у діяльність журналістів з боку органів державної влади, а також про створення умов для професійної діяльності в зонах збройних конфліктів та кризових ситуацій [5].

Характерною рисою сучасного європейського інформаційного права є його вплив і взаємозв'язок із конституціями країн-членів міжнародних організацій. Демократичні принципи інформаційного права знайшли відображення в конституціях розвинених країн Європи, а також у конституціях нових незалежних держав Центральної та Східної Європи, які стали на шлях побудови демократичного та плюралістичного суспільства. Конституція враховує прогресивний розвиток міжнародного права та національні інтереси. Саме в ній або в конституційних законах визначається верховенство міжнародної норми над внутрішньодержавною, права й обов'язки держави та громадян, а також обмеження цих прав відповідно до чинного законодавства.

Важливими принципами міжнародного інформаційного співробітництва, зафіксованими в конституціях багатьох країн, є принципи підтримання миру, незастосування сили, суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи, повага до прав людини. Конституційно права людини на комунікацію забезпечуються статтями, які відповідають нормам міжнародних документів загального характеру (Загальна Декларація прав людини; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Європейська конвенція прав людини; Міжнародна Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Заключний Гельсінський акт НБСЕ тощо).

Конкретні конституційні положення дістають свій розвиток у внутрішніх законах держави та підзаконних актах відповідної правової компетенції. Права людини на комунікацію, свободу слова, вільне вираження ідей та доступ до інформації визнаються більш ніж у 142 конституціях світу, в конституційних законах країн, які не мають Основного Закону.

Захист прав людини в галузі інформації та комунікації, захист прав ЗМК є основними принципами функціонування демократичної держави. Закони про основні інформаційні права забезпечують збалансованість і рівність усіх суб'єктів правовідносин у сфері свободи слова та обміну інформацією, надають необхідні гарантії для обмеження інформації, забороненої міжнародною спільнотою.

Аргументи, якими обґрунтовують необхідність особливого захисту свободи вираження поглядів, в науковій літературі поділяють на дві групи:

1. Свобода слова та свобода масової інформації виступають головною ознакою демократичного суспільства. Свобода слова є цінною, адже публічне обговорення – це корисний механізм досягнення інших суспільних цілей. У широкому розумінні свобода слова є засобом з'ясування істини; вважається, що безперешкодне зіткнення і, як результат цього, перевірка думок і ідей, є найкращим способом розвитку фундаментальних інформаційних ресурсів; вираження переконань як інструмент досягнення певних цілей визначає його корисність для забезпечення функціонування представницької демократії; демократичне самоврядування залежить від здатності виборців вільно обира-

ти представників, що якнайкраще відображали б їхні власні переконання та інтереси, а також від здатності представників розуміти проблеми своїх виборців. А це неможливо без ретельного викладу та обговорення фактів і аргументів.

2. Вираження особистих поглядів саме по собі вже є людським благом. Свобода вираження поглядів спирається на ідею про те, що вільна передача почуттів, поглядів та ідей є істотним чинником розвитку особистості в суспільстві. Бажання переконувати, вражати, стверджувати чи надихати завжди було яскравою ознакою, що характеризує та визначає кожну ситуацію в суспільстві. А пригнічення волевиявлення припиняє розвиток гармонійної особистості. Так само й здатність людини сприймати заперечення, спонукання, захоплення може бути вкрай важливою для формування особистих переконань, що лежать в основі здатності до самовизначення. Утім, вираження поглядів не може забезпечуватися абсолютним захистом. Незаперечним є те, що певні висловлювання та ідеї можуть зашкодити суспільним інтересам, і держава має заповігати цьому [3].

Основним принципом функціонування ЗМК у правовій державі є їхня свобода. Закони про інформацію та комунікацію повинні забезпечувати збалансованість і врівноваженість інтересів усіх суб'єктів правовідносин у цій сфері, надавати необхідні, можливі та достатні засоби для виявлення поглядів, обміну інформацією та ідеями і припинення зловживань свободою слова. В Європі інтенсивно створюються інформаційні кодекси для галузей і підгалузей інформаційного права, запроваджуються правові норми та принципи регіональних міжурядових організацій для забезпечення потреб інформаційного суспільства, для трансформації основних законів і чинного законодавства держав Європи [1].

Отже, інформаційно-правова діяльність європейських міжурядових організацій РЕ, ЕС та країн Європи спрямована на: забезпечення умов для розвитку й охорони всіх форм власності на інформаційні ресурси, створення та вдосконалення регіональних і національних систем і мереж, забезпечення їхньої взаємодії в інтегрованому інформаційному просторі; створення умов для інформаційного забезпечення юридичних і фізичних осіб та інших споживачів інформації на основі використання національних інформаційних ресурсів, для забезпечення інформаційної безпеки.

Європейські фахівці прогнозують радикальні зміни в галузі міжнародно-правового регулювання інформаційних обмінів і комунікації внаслідок формування єдиної світової комунікаційної системи, тобто глобального «інформаційного поля», що потребує адекватних міжнародно-правових рішень, адже конституційно закріплені права та свободи в цій галузі дають змогу гармонізувати законодавство європейських країн і забезпечити прогресивний розвиток міжнародного інформаційного права.

Джерела

1. Віленський Г. Л. Інформаційне право та право сфери культури. – К.: Центр соціального розвитку освітянства, 2001. – 322 с.
2. Законы и практика средств массовой информации в одиннадцати демократиях мира (сравнительный анализ). – М.: Права человека, 1998. – 230 с.
3. Копылов В. А. Информационное право. – М.: Юрист, 1997. – 472 с.
4. Макаренко Є. А. Європейське інформаційне право. – К.: ІМВ, 2006. – 222 с.
5. Макаренко Є. А. Європейські комунікації: Монографія. – К.: Центр вільної преси, 2006. – 536 с.